

**ВІРТУАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР
ЯК ПРИЧИНА ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ****VIRTUAL INFORMATION SPACE
AS A CAUSE OF ILLEGAL BEHAVIOR OF MINORS**

**Гумін О.М., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального права і процесу**

*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

**Коваль І.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії права та конституціоналізму**

*Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростаючою роллю інформаційної сфери, що представляє собою сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, які здійснюють збір, формування, поширення та використання інформації, а також системи регулювання громадських відносин, що виникають при цьому. Інформаційна сфера, будучи системотворчим чинником життя суспільства, активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових безпеки держави.

Розширення сфер застосування інформаційних технологій, будучи фактором розвитку економіки та вдосконалення функціонування громадських та державних інститутів, одночасно породжує нові інформаційні загрози.

Розвиток високих технологій, відкритість світової спільноти призвели до незахищеності дітей від протиправного контенту в інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет, посилили проблеми, пов'язані з торгівлею дітьми, безконтактним незаконним обігом наркотиків, дитячою порнографією, педофілією та проституцією.

На тлі політичних, економічних і соціальних перетворень, що зачепили Україну в останні десятиліття, суттєво посилюється вплив масової інформації, в особливості інформаційного простору мережі Інтернет, де протікають процеси модернізації, що знайшли своє відображення у всіх сферах життєдіяльності людства.

Як показують проведені нами дослідження і численні дослідження інших авторів, в нашій країні і за кордоном найбільш схильні до криміногенної дії, в том числі за допомогою інформаційного простору мережі Інтернет, неповнолітні, так як підлітковий вік - час активного пошуку та «споживання» інформації. Вплив контенту мережі Інтернет обумовлено провідними позиціями глобальної мережі серед основних джерел інформації.

Сьогодні відбувається і прискорений процес соціального зростання, що пояснюється зокрема подачею підліткам значних обсягів різноманітної інформації, тому сучасні діти дуже рано усвідомлюють себе повноправними членами суспільства, нерідко намагаються бути суб'єктами тих або інших суспільних відносин. Однією з основних причин цього є достатньо ранній психофізичний розвиток дітей в порівнянні з попередніми поколіннями.

Ключові слова: Інтернет, неповнолітні, запобігання, інформація, протиправна поведінка.

The modern stage of the development of society is characterized by the growing role of the information sphere, which is a collection of information, information infrastructure, entities that collect, form, distribute and use information, as well as the system of regulation of public relations arising from this. The information sphere, being a system-creating factor of society's life, actively influences the state of political, economic, defense and other components of state security.

The expansion of the spheres of application of information technologies, being a factor in the development of the economy and the improvement of the functioning of public and state institutions, simultaneously generates new information threats.

The development of high technologies, openness to the world community led to the insecurity of children from illegal content in the Internet information and telecommunications network, increased the problems associated with child trafficking, contactless illegal drug trafficking, child pornography, pedophilia and prostitution.

Against the background of political, economic and social transformations have affected Ukraine in recent decades, the influence of mass information has significantly increased, especially the information space of the Internet, where modernization processes are taking place, which have been reflected in all spheres of human life.

As our research and numerous studies by other authors show, in our country and abroad, minors are most prone to criminogenic actions, including through the information space of the Internet, since adolescence is a time of active search and "consumption" of information. The influence of Internet content is due to the leading positions of the global network among the main sources of information.

Today, there is also an accelerated process of social growth, which is explained, in particular, by the provision of significant volumes of various information to teenagers, therefore, modern children very early realize themselves as full members of society, and often try to be subjects of certain social relations. One of the main reasons for this is the sufficiently early psychophysical development of children compared to previous generations.

Key words: Internet, minors, prevention, information, illegal behavior.

Найважливішим фактором, що зумовлює необхідність кримінологічного дослідження контенту мережі Інтернет в системі детермінації злочинності неповнолітніх, є його здатність за допомогою латентного психо-психологічного впливу на емоційно-поведінковий та когнітивний стан підлітка формувати та змінювати соціальні установки, деформувати правосвідомість і поведінку неповнолітніх. Багато авторів висловлюють думку про прямий зв'язок сплеску, що впливає на зростання злочинності з негативним впливом інформації, що надходить із мережі Інтернет. Однак простежити однозначний негатив-

ний вплив інформаційного простору на кількісні та якісні зміни злочинності неповнолітніх досить складно, так як статистичному обліку дана інформація не підлягає.

Аналіз криміногенних і антикриміногенних аспектів впливу інформаційного простору мережі на неповнолітніх і їх злочинної поведінки лежить в основі розробки комплексу кримінологічних заходів, спрямованих на зниження криміногенного впливу інформації, що міститься в мережі, злочинності неповнолітніх, а також на визначення основних напрямів використання інтернет-простору в формуванні моральної та культурної особистості підлітка.

Вивчення впливу контенту мережі Інтернет на неповнолітніх неможливо без безпосереднього розгляду інформаційного простору мережі та тих матеріалів, які в ньому містяться. Таким чином, предметом кримінологічного дослідження виступає криміногенна інформація, циркулююча в глобальній комп'ютерній мережі Інтернет, як причина, що впливає на вчинення кримінального правопорушення неповнолітніми, що сприяє їх віктимізації.

Компонентами предмета кримінологічного дослідження інформаційно-телекомунікаційною мережі Інтернет будуть виступати діяльність суб'єкта-користувача як причина вчинення неповнолітніми злочину, а також можливість використання мережі в запобіганні злочинності неповнолітніх. Вважаємо, що більше продуктивним підходом до виявлення суттєвих ознак глобальних мереж є розгляд їх основних функцій і мережевих процесів, що забезпечують реалізацію цих функцій.

Розглядаючи розвиваючу і пізнавальну роль інтернету, як дві функції, деталізуємо і доповнюємо, виділяючи наступні: інформаційну (засіб масової інформації, глобальний репозиторій (електронна бібліотека); інформаційно-довідкову; комунікаційну (повсякденне спілкування, професійне спілкування); економічну (електронна торгівля товарами і послугами, в том числі інтернет-послугами, фінансово-банківські розрахунки та операції); освітньо-пізнавальну (дистанційну освіту всіх форм, самостійна робота, самоосвіта, гіпертекстова навігація); соціальну (спілкування як частина процесу соціалізації, соціальні мережі і проекти); управлінську (управління компаніями і організаціями, управління в системі освіти); психологічну (експериментальний майданчик для особистісного розвитку, зміни на рівні особистості в результаті інтернет-опосередкованих видів діяльності (зміни мотивації, структури Я-концепції, ціннісних орієнтацій), специфічна поведінкова феноменологія; інтернет-комунікація як новий засіб традиційних соціальних практик [1]; розважальну (ігри, відео-, аудіо-, мультимедіа, спілкування в інтернет-спільнотах) [2, с. 90].

На основі аналізу вище переліченої класифікації в рамках нашого дослідження ми виділили та згрупували з погляду кримінологічного вивчення наступні видів функцій: інформаційну; комунікативну; розважальну.

Важливою проблемою є вимір контенту та комунікацій у мережі Інтернет на предмет криміногенності. Тим не менше, сукупність окремих даних дозволяють уявити хоча б її масштаби. Так, щорічно видаляються десятки тисяч сайтів і (або) сторінок сайтів з забороненою інформацією або обмежується доступ до них.

Водночас офіційна статистика відображає лише зареєстровані злочини, а враховуючи вкрай високий рівень латентності комп'ютерних злочинів, гадаємо, що фактично їх набагато більше. За оцінок експертів латентність комп'ютерних злочинів у США досягає 80 %, у Великій Британії – 85 %, у ФРН – 75% [3, с. 153].

Наступним фактором криміногенної дії є деструктивна міжособова комунікація. Підлітки заходять в інтернет не тільки для пошуку інформації, але ще й з метою спілкування, тому важлива функція інформаційного простору мережі Інтернет-комунікативна. Комунікація (від латинського *communicatio*) означає "повідомлення", "передача" (від *communicare* – робити спільним, розмовляти, пов'язувати, повідомляти, передавати) [4]. Комунікація з позиції психологів - обмін інформацією між живими організаціями [5].

Крім того, в інформаційним просторі мережі Інтернет може створюватися видимість ефективності правопорушень як засоби швидкого досягнення матеріальних благ, успіху у житті, непотрібності моральних норм, вигідних

прогаляти та (або) протиріч, можливості успіху будь-якими засобами, в том числі шляхом публічної дискредитації, деморалізації опонентів при одночасній пропаганді образу життя «злочинного світу», його ідеології, спотворенні, уявлення про правомірному і протиправному поведінку.

Поширення інформації у відповідному світлі найчастіше створює хибне подання про «слабкості» права, його безсилля, масовому порушенні норм права у суспільстві, що в результаті призводить до формування у неповнолітнього правового нігілізму.

Пояснюючи ефект, при якому кіберпростір породжує у правопорушника почуття відносної свободи дій, професор університету Райдер (США) Дж. Шулер ввів поняття «ефект онлайн-дезінгібіції» [6].

Основа цього ефекту, на думку Шулера, складають:

- дисасоціативна анонімність («ти мене не знаєш»), суть якої полягає в тому, що в умовах анонімності люди можуть відокремити свої дії в кіберпросторі від реального світу і реальною особистості, в такому випадку людина вважає, що може не брати на себе відповідальність за свої дії;
- невидимість («ти мене не бачиш») – дозволяє уникати встановлення психологічного контакту;
- асинхронність («побачимось пізніше») – можливість спілкуватися в окремих випадках без необхідності негайною реакції на слова або дії співрозмовника, що є не менш важливим дезінгібуючим фактором;
- солітична інтроекція («це все в моїй голові») – ймовірність того, що при онлайн-спілкуванні може виникнути відчуття, що все відбувається виключно в нашій власній уяві;
- мінімізація влади («ми рівні») - виникає через опосередковане сприйняття атрибутів більш високого соціального положення, а також можливості їх ігнорувати [7, с. 35].

Ще одне з актуальних напрямів забезпечення безпеки неповнолітніх в інформаційно-телекомунікаційній мережі Інтернет є захист від інформації і дій, спонукаючих до суїциду та небезпечній для життя поведінці, що відноситься до одного із завдань національної безпеки та вже є вимогою чинного законодавства.

Інформаційна база мережі Інтернет з кожним роком тільки збільшується, а сам інтернет для деяких користувачів стає залежністю. На думку Є. П. Іщенко, це обумовлено тим, що віртуальна реальність діє на психіку в сім раз сильніше, чим наркотичні засоби [8, с.98]. Віддаючи належне автору наведеної думки, ми не можемо повністю з ним погодитися щодо сили впливу, так як не вироблено науково-обґрунтованої методики оцінки цього впливу.

Таким чином, розглянуті вище функції інформаційного простору мережі Інтернет надають як позитивний, так і деструктивний вплив на формування та розвиток особистості підлітка. Можна сказати, що підлітки звикають до того, що в глобальною мережі Інтернет вони зустрічаються з негативними, шокуючими і кримінальними явищами. Але оскільки інтернетом зручно користуватися для спілкування зі однолітками і пошуку потрібної інформації, необхідно формувати у підлітків принцип раціонального та споживчого використання мережі Інтернет.

Необхідно відзначити, що дана проблема загострена:

- об'єктивним зростанням кількості споживаної інформації;
- недостатнім рівнем розробленості способів виявлення інформації;
- низькою ефективністю діяльності органів державної влади по виявленню інформації і профілактики її впливу на неповнолітніх;
- недостатньою взаємодією між підрозділами, виконуючи профілактичну діяльність, а часто її повною відсутністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белінська Є. П. Людина в інформаційним світі. URL: <http://www.psyvlad.ua>.
2. Раицкая Л. К. Развивающие и познавательные функции Интернета. *Вестник университета (Государственный университет управления)*. 2010. № 23. С. 90–93.
3. Мазуров В. А. Преступность в сфере высоких технологий: понятие, общая характеристика, тенденции. *Вестник Томского государственного университета*. 2007. № 1. С. 151-154.
4. Чудовська І. Соціологія масових комунікацій: Навч. посіб. / Ірина Чудовська. Київ : 2021. 235 с.
5. Матеріал з Вікіпедії - вільною енциклопедією URL: <http://ua.wikipedia.org/wiki>.
6. Suler Джон. The Psychology of Cyberspace. URL: <http://users.rider.edu/~suler/psycyber/psycyber.html>.
7. Костенко Н. В., Іванов В. Ф. Досвід контент-аналізу. Моделі та практики: монографія. Київ : Центр вільної преси, 2003. 140 с.
8. Ищенко Е. П. Виртуальный криминал. РГ-Пресс, 2020. 232 с.